

הלכות קריאת שמע סימן עא

ביאורים ומוספים

סימן עא

אבל והעוסקים במת פטורים מקריאת שמע

[משנ"ב ס"ק ג]

ואם קרא אינו יוצא, וצריך לחזור ולקרות אחר הקבוצה⁽¹⁾.

1) וכן לענין אונן שקרא את המגילה ביום, כתב לקמן (סי' תרצו) ס"ק כו ובשעה"צ שם ס"ק כט) שלא יצא ידי חובתו, וצריך לקרואה פעם נוספת. ובשעה"צ שם (ס"ק ל) כתב בשם החיי אדם (כלל קנה סליח) שיקראנה שנית בלא ברכה. אבל בקריאת המגילה של הלילה, כתב הרמ"א (שם ס"ק יז) שחייב, משום שאין הדרך לקבור בלילה, ובמשנ"ב (שם ס"ק כה) כתב שיש לפקפק בזה, שהרי עיקר השמחה בפורים הוא ביום, אם כן הלילה אינו שונה משאר לילות שחלים עליו דיני אנינות ופטור או מקריאת מגילה, ולכן כתב בשם הדין החיים שישמע את המגילה מאחר.

ולענין שאר עוסק במצוה הפטור מן המצוה, כתב לעיל (סי' ע ס"ק יח) שאם פסק באמצע קיום המצוה וקרא קריאת שמע, יצא ידי חובתו, וכן לענין האוכל מצוה בשעה שעוסק במצוה אחרת, כתב בשעה"צ לקמן (סי' תעה ס"ק לט) שאף על פי שפטור מאכילת מצוה, מ"מ אם אכל יצא ידי חובתו. וראה מה שכתבנו לקמן סי' קו ס"ק א.

[משנ"ב ס"ק ד]

וכן מכל הבכורות⁽²⁾, אפילו ברכת הנהנין⁽³⁾, ומכל מצות האמורות בתורה⁽⁴⁾.

2) ואם בירך, כתב הגרש"ז אויערבך (ש"ת מנחת שלמה ח"א סי' צא אות כה ס"ק ד) בשם התוס' במועד קטן (כג, ב ד"ה ואין) שאסור לענות אחריה אמן, משום שהיא ברכה לבטלה.

ואם בירך להוציא אחרים ידי חובה, כתב לקמן (סי' קצט ס"ק י) שלא יצאו ידי חובה, שכיון שהוא עצמו פטור אינו יכול להוציא אחרים. וברכת ידין האמת, כתב הגשר החיים (ח"א פ"ח אות ב ס"ק ג) שמברך כשהוא אונן, שהיא חובת השעה משום צידוק הדין, אמנם ברכת 'הטוב והמטיב' או 'שהחיינו' שמברך על הירושה (כמבואר בשו"ע לקמן סי' רכג ס"ב) יברך אחר הקבורה, מאידך, דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פכ"ג דבר הלכה אות לג) שגם ברכות אלו מברך כשהוא אונן, שכשמברך על הרעה צריך להוכיח גם את הטובה. וכן מבואר בהגהות ר"ב פרענקיל (בהגהות על המג"א סי' תקנא ס"ק מב) לתירוץ אחד שם. וראה מה שכתבנו לקמן סי' רכג ס"ק ט.

ולענין ברכת 'אשר יצר אתכם בדין' שמברכים כשנכנסים לבית הקברות, כתב הא"א (בוטשאטש, סי' רכד ס"ב) שהאונן פטור לגמרי מלברך אותה, ואפילו אחר הקבורה, כיון שהיה פטור כשנכנס לבית הקברות, וסיים שם, שכמדומה שהמנהג הוא שגם המלוים לא מברכים ברכה זו, ודעת הגרש"ז אויערבך (ש"ת מנחת שלמה שם ס"ק ו), שהמלוים יברכו אחר הקבורה, ואפילו קודם הקבורה יכולים לברך באופן שלא תתעכב קבורת המת מחמת זה, ובלאו הכי יכולים לברך על הראיה שאחר הקבורה שנחשב כראיה אחת. ודעת הגר"נ קרליץ (חוט שני יום טוב וחול המועד קובץ ענינים עמ' שנג) שאף האונן עצמו יברך ברכה זו לאחר הקבורה.

וכן ללמוד תורה, כתב לקמן (סי' תקמח ס"ק כא) שאסור לאונן [אלא שון שם לענין יום טוב, ראה מה שכתבנו להלן ס"ק יא] כמו שאסור לאבל, אלא שאף דברים שמותר לאבל ללמוד, כתב הדעת קדושים (י"ד סי' שמו ס"ק ד) שלאונן אסור ללמודם, חוץ ממה שצריך לדעת עכשיו הלכה למעשה. והוסיף, שלהרהר בדברי

תורה לכאורה מותר לאונן, ועל כל פנים להרהר פסוקים ודאי יותר קל. מאידך, בשו"ת מהר"ם שיק (י"ד סי' שמב) כתב שאסור לאונן להרהר בדברי תורה.

3) וממה שנפטר אונן מברכת הנהנין, אף על פי שיש איסור ליהנות מהעולם הזה בלא ברכה, משמע לכאורה שאכילה בלא ברכה לא נחשבת כאיסור לא תעשה דרבנן, אלא רק כביטול מצות עשה דרבנן, ולכן מותר לאונן לאכול בלא ברכה, אף על פי שמחוייב בכל איסורים דרבנן [כמבואר בביה"ל ד"ה מי שמתן]. אמנם, לענין אכילה בלא ברכה במקום אונס, כתב בביה"ל לעיל (סי' סב ס"ד ד"ה שלא יהא) שמדברי חז"ל שאסור לאדם לאכול בלא ברכה, משמע שלא רק שיש מצוה לברך, אלא שחשוב הדבר כאיסור לא תעשה דרבנן, ומשום כך אין להתיר הדבר אפילו במקום אונס.

ומדין זה שאונן מותר לאכול בלא ברכה, כתבו הגשר החיים (ח"א פ"ח הע' 9) והגרש"ז אויערבך (ש"ת מנחת שלמה ח"א סי' יח ס"ק ח) ודעמק ברכה (ברכות הנהנין אות ב) שמוכח שהאיסור לאכול בלא ברכה הוא איסור שנובע מכח המצוה לברך, שכיון שחייבו ברכה לפני האכילה, נאסרה האכילה בלא ברכה, ולכן אונן שפטור מהברכה אין לו איסור, אבל במקום אונס שלא פקע החיוב, נשאר האיסור לאכול בלא ברכה.

והוסיף הגרש"ז אויערבך (שש"כ פס"ד הע' 8) שדין זה הוא אף בברכות ההנאה כברכת הריח וכדו', שכיון שאסור לו לברך, מותר לו להריח בלא לברך. מאידך, הגשר החיים (שם) הסתפק בזה, שכיון שאפשר לו שלא ליהנות ולא לברך, לא התירו לו ליהנות בלי ברכה.

4) ולענין תענית ציבור כתב בשעה"צ לקמן (סי' תרמ ס"ק מח) שאונן חייב להתענות, כיון שהיא מצוה שאין צריך לעסוק בה.

ולענין מצות נר חנוכה, כתב לקמן (סי' תרע ס"ק יב) שאשתו תדליק, ואם אין אשתו עמו, ידליק לפרסומי ניסא ובלא ברכה. וכשאשתו הדליקה עליו, גם אם הסתיימה האנינות קודם שעבר זמן הדלקת הנרות, הורה הגר"נ קרליץ (חוט שני יום טוב וחול המועד קובץ ענינים עמ' שלט) שאינו צריך לחזור ולהדליק בעצמו נרות חנוכה. וכשהיה אונן ביום הראשון של חנוכה ואחר הדליק בביתו את הנר, הורה הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה חנוכה פט"ז ס"ב) שלא יברך 'שהחיינו' ביום השני.

ולענין ספירת העומר, כתב בביה"ל לקמן (סי' תפט ס"ח ד"ה בלא ברכה) בשם הנוהג ביהודה שיש להסתפק בדבר, כיון שהוא זמן מועט, ולא מתבטל ברגע זה מלהתעסק במתן, ומסיק, שישפור בלילה זה בלא ברכה, ובשאר הימים ישפור בברכה. ולגבי מי שנעשה אונן בלילה של ערב שבועות, הסתפק הגרש"ז אויערבך (ש"ת מנחת שלמה ח"א סי' צא אות כה ס"ק ו) האם גם אז רצוי לספור בלי ברכה, בגלל החשיבות של הברכות שבין עד היום שיהיו מהודרות.

ולענין לבישת תלית קטן, כתב הגרש"ז אויערבך (ש"ת מנחת שלמה שם ס"ק א) שיכול ללבושה, שכיון שהזדקק ללבושה כמלבוש, נחשב כעושה מצוה במחשבה, ואין בזה פגיעה בכבוד המת. וראה מה שכתבנו בביה"ל לעיל סי' ס ס"ד ד"ה ויש אומרים.

ולענין הנחת תפילין, שמבואר בשו"ע לעיל (סי' לח ס"ה) שאסור להניח תפילין ביום הראשון של האבילות, כתב הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ח ס"א) שנכון שלא להדיעו עד שיניח תפילין, כדי שלא יעבור עליו יום בלי שהניח תפילין, שכל זמן שלא נודע לו שמת לו מת לא חלה עליו אנינות, אמנם אם הוא מעצמו מסופק ומוטל עליו לברר את הדבר, כתב (שם) שאפשר שנכון להדיעו מיד.

הלכות קריאת שמע סימן עא

עא אבל והעוסקים במת פטורים מקריאת שמע, ובו ז' סעיפים:

א *מי שמת לו מת (א) שהוא חיב להתפלל עליו, אפילו (ב) אינו משל עליו (ב) לקברו, (ג) פטור מקריאת שמע (ג) [נ] (ד) ומתפלל. [באפילו אם רוצה (ה) להחמיר על עצמו ולקרות אינו רשאי. ג' ואם יש לו מי שישתדל (ד) (ו) בשבילו בצרכי קבורה ורצה להחמיר על עצמו ולקרות, אין מוחין בידו (עין

שערי תשובה

[ג] ומתפלל. עב"ט מ"ש ומיד כשפתחילין וכו'. ונראה דמקום שיש תבואה קרישא ומסר לפתחים הרי פסק מקומו דין אנינות מקבאר ביריד מ"י שמא דמסר לאכל בשר ולשמותו ינו. וא"כ פשיטא דג"כ יכרך ותפלה אף על פי שצדין לא התחיל האכלות עד שצדו ויאמרו שנקבר מקבאר בסימן שעה, מ"מ כיון שעב"ס דין אנינות אין כאן, שפיר חל עליו חובת ק"ש ותפלה. ושבו מצאתי ש"כ"ב בבר"י והביא ראה"ה ממהרי"ק ש' וכתב ש"כ"ב מהר"י עייאש, ושם כתב ג"כ דאע"פ ולא התחיל האכלות עד קמר קבורה ולעיר אחרת עד שחזרו פניהם כו' מ"מ אנינות קלא מאכלות. ומיהו אם הלך עם המת בספינה או בעגלה יש לו דין אנינות, וע"ש דמה"ט ספי עד שפתחילין להשליף כו'

וכתב רש"י בתשובה סי' ע' שעקשו לא נהגו בראב"ה. וכתב ט"ו מ"מ ג"ל דכן אביו ומתו לכ"ע ע"ש. ועין ב"ד סי' שעו שכתב הש"י שם בדשבת יאמר קדיש

באר הגולה

* מי שמת לו מת וכו' פטור מקריאת שמע ומתפלל. וכן מכל המצוות. ונראה מצות עשה, אבל מצות לא תעשה חייב⁽¹⁾. ואפילו בדבר שהוא מדרבנן בעלמא (וכרי יוסף). כתב הרד"ה ח"ט: אם נקבר המת לאחר שאכל ועדין לא עבר הזמן שיתפלל הסוף, חיב לקר' ברכת המזון⁽²⁾. וכן ב"אשר יצר" אם עשה צרכיו בעודו אונן חיב לקר' אשר יצר אחר שנקבר המת אפילו כל היום, עין שם טעמו; לא אם שפסק עוד לעשות צרכיו, אין צריך עשה לקר' כי אם ברכה אחת על שמיסה, ויכליל בסימן ו' במשנה ברוכה עיי"ש. עוד כתב שם: מקום שמוציאין המת מעיר לעיר, אם מקום קרוב הוא, הוי אונן ופטור מן קריאת שמע ותפלה, אבל אם המקום רחוק מגון מהלך ב' ימים, לא הוי אונן עד שיבואו לעיר קבורתו, עין שם:

שהוציאנוהו מהבית, ששוב אינו משל עליהם⁽³⁾. ולפי זה לא יפה עושים האוננים שממתינים להתפלל עד אחר קבורה, דמך כשנפשו ע"ה עם הקבורה קרישא בעד מקום קבורה ונתנו להם כל הוצאות ותקריבים, חייבים להתפלל. ואמנם לפעמים שצדין אינן שרין באיזה מקום יקבורוהו, והוא כבודו של מת, או כל זמן שמספידין אותו, אזי פטור, ותוך אחר זה מת להתפלל ותכ"ז. אבל במקום שאין חבורה המתנת לה, אף שיש לו מי שיתעסק בקבורה עבדו, נמשך האנינות עד שיקבורוהו ויחליפו העפר עליה⁽⁴⁾. (ד) ומיד שפתחילין להשליף העפר עליו ילך האכל לבית של הקברות ויקרא ותפלה שם. ואם נמשך אנינות עד סמוך לסוף יום קריאת שמע שהוא עד רביע היום, כפי ערך השעות של יום, ואם יתפלל כפסד יעבר הזמן של קריאת שמע, יקרא קריאת שמע בלא ברכות ואחר כך יתפלל כפסד ויקרא עוד הפעם קריאת שמע⁽⁵⁾ עם הברכות. ואם נמשך האנינות עד לאחר ארבעה שעות, דעת המגן אברהם דברכות [ה] שחור, דהינו מה שקדם "ברוך שאמר", לא יאמרם אף שיש לו פנאי, כיון שבשעת עקר חייבו שהוא בבקר היה אז פטור⁽⁶⁾. ויש (ה) חולקין עליו, (ו) וספק ברכות להקל: (ז) וזאת ברכת התורה וברכת "שלא עשני גוי" ו"שלא עשני עבד" ו"שלא עשני אשה", אותן הברכות אף להפגן אברהם יוכל לקר' ולא יצח תפלין, עין לעיל בסימן לח סעיף ה': ויתפלל הי"ח ברכות לבר, אבל ברכת קריאת שמע משמע בשלחן ערוך לעיל בסימן נח סעיף ו' דכבר עבר זמנם. ולפי מה שכתבתי לעיל בסוף סימן נח (במשנה ברוכה) מתו לו לומר אף ברכת קריאת שמע, כיון דבאנש עבר הזמן⁽⁷⁾: ולכלי עלמא אפשר דכחול לומר פסוקי דזמנה, עין לעיל בסימן נב בחדושי רבי עקיבא אגרי⁽⁸⁾. ואם צדין לא פלו הארבע שעות שהוא שליש היום רק שהוא סמוך לזמן ההוא, ואם יתפלל כפסד יעבר זמן התפלה ויצטרך להתפלל שמונה עשרה אחר שליש היום, ידלג פסוקי דזמנה, וקאפן שנתבאר לעיל בסימן נב בד"ן אחר לבוא לבית הכנסת⁽⁹⁾, אבל לא ידלג מקריאת שמע⁽¹⁰⁾ וברכותיה כלל, אף שעל ידי זה יהיה מן התפלה שמונה עשרה אחר שליש היום ודה"ח, עיי"ש טעמו. ויש לעין לפמש"כ מתחלה. עוד כתב בדרך החיים, דאלו הברכות שלא עשני גוי ועבר ואשה וברכת התורה, זמן כל היום, ואפילו אחר תצות אם נקבר יאמרם⁽¹¹⁾, אבל תפלה שמונה עשרה לא יתפלל רק עד תצות ולא יותר. (ח) גם אין צריך להשלים אותה תפלה בתפלה הסמוכה⁽¹²⁾, כגון אם לא התפלל שחרית לא ישלים במנחה, ולא דמי לשבח או נאנש ולא התפלל שחרית ומשלימה במנחה, דהתם באמת היה מחיב רק שעל ידי סבה לא התפלל, מה שאין כן כאן דהוי פטור מידיו, וכן הדין במנחה ומערב. (ט) והני מלי אם היה מתו משל לפניו מצת התחלת חיוב התפלה עד השלמת זמנה, כגון שהיה מתו משל לפניו מצלות השחר והאיר פני כל המנוחה עד אחר תצות, אבל אם מת לאחר שנקבר התחיל החיוב עליו, כגון לאחר שהאיר כל פני המנוחה, אף על פי שלא קבורוהו עד אחר תצות משלים בזמן מנחה, והואיל ותל עליו החיוב מתחלת עת שבא זמן התפלה, אף על פי שלא היה שעות לגמור התפלה, מכל מקום כיון שחל עליו החיוב חיב להשלים אחר כך התפלה בזמן מנחה. ואפשר דבזה חיב גם כן לברך ברכת השחר אם לא ברכן בבקר כשקם ממנו, דהא בשעת חיובן היה חיב. ועין לעיל בסימן נב בבאר הגולה: (ה) להחמיר. פרוש, ומיד (י) בשאין לו מי שיעסק בצרכי המת; אי נמי (יא) דמירי בכל גווי, שאסרוהו מפני כבודו של מת⁽¹³⁾, שלא יאמרו מת זה קל הוא בעיניו של אונן ואין סדר על מיתתו. וזהו דעת המחבר עצמו מעקר הדיון. ומה שכתב אחר כך "אין מוחין" רוצה לומר, דמכל מקום אין אנו יכולין למחות במי שנוהג הפך זה, דיש לו על מי לסמוך היכא שיש לו מי שישתדל בשבילו בצרכי קבורה: (ו) בשבילו. פרוש, דאפילו אם משל עליו לקברו, רק שיש לו גניאדס אחרים שיתעסקו

באר היטב

(ב) לקברו. כגון שמתה אחותו ויש לה בעל דהבעל חיב לטפל בקבורתה, ולאפוקי מ"ת שמתה אחותו נשואה, אמו של ר"י, ואכל בשר ושתה יין כיון שיש לה בעל, וחולק עליו הרא"ש, ועין ט"ו: (ג) ומתפלל. ומיד כשפתחילין להשליף עפר על המת יקרא ותפלה וכן עשה מהרי"ל. וכתב המ"א וג"ל דקדם תצות יתפלל שחרית במ"ש סי' פט, אבל ברכת השחר לא יאמר כיון שבשעת חובתו היה פטור במ"ש סי' פטו שמו"ס"ב לענין הבדלה: (ג) להחמיר. פי' דמירי בשאין לו מי שיעסק בצורך המת: (ד) בשבילו. פי' דאפילו אם משל עליו לקברו רק שיש לו גניאדס אחרים שיתעסקו בשבילו ורצה להחמיר על עצמו אין מוחין בידו, וזהו דעת ראב"ה. שהוא אונן על אביו ויש מתעסקין ילך לבהכ"נ ויאמר קדיש כי זה כבודו של

משנה ברוכה

א (א) שהוא חיב. שהם שבועה קרובים: אב ואם, בן ובת, אח ואחות ואשתו: (ב) אינו משל. כגון שמתה אחותו הנשואה לבעל, דהבעל חיב לטפל בקבורתה: (ג) פטור וכו'. ואם קרא אינו יוצא, וצריך להזר ולקרות אחר הקבורה⁽¹⁾ (חידושי רע"א): (ד) ומתפלל. וכן מכל הברכות⁽²⁾, אבל פטור ברכת המזון⁽³⁾, ומכל מצות הממורות בתורה⁽⁴⁾, ואם רוצה לאכל פת, אף דאינו צריך לקר' המוציא מכל מקום צריך לשל ידיו⁽⁵⁾ ולא יברך על הנטילה [ברכ"י יר"ד שמ"א]. ואם יש (ז) חבורה בעיר שנוהגין שפתחים מחדים להוציא המת, ולאחר שנתעסקו הקרובים בצרכי המת ימסרוהו להם

(ב) דרך החיים: (ג) ברפ"י וסוף ופרי מגדים ושערי תשובה ודרך החיים ותקנת אדם: (ד) חכמת אדם: (ה) מגן אברהם: (ו) מהר"ם ש"ס וסוף ופרי מגדים ספק: (ז) כי רבים העתיקוהו להלכה: (ח) דרך החיים וסוף: (ט) יורה דעה סימן שמו: (י) דרך החיים ומגן אברהם ופרי מגדים וסוף: (יא) באר היטב: (יב) חידושי ר' עקיבא אגרי בשם עבודת הגרשוני ובהא ונא כתב אליה רבה:

הלכות קריאת שמע סימן עא

בירכה דעה (ז) סימן (ס) שמו: **ב** דבמה דברים אמורים, בחל, אבל בשבת (ח) חוב כל היום יעד הערב אם מחשיף על (ט) התחום להתעסק בצרכי קבורה, אבל אם (י) אינו מחשיף על התחום חוב גם לעת (י) (ו) ערב. ירום טוב שני (יא) דינו כחל (ועין סימן תקמח סעיף ה). ירום טוב ראשון, אם רוצה לקברו בו ביום על ידי עובדי כוכבים דינו כחל, ואם אינו רוצה לקברו בו ביום דינו בשבת: **ג** המשמר את המת, אפילו אינו מתו, (י) (יב) פטור: **ד** היה שנים משמרים, זה משמר וזה (ס) קורא, ואחר כך משמר זה וקורא זה: **ה** יחזופר קבר למת (יג) פטור: **ו** היו שנים או יותר חופרים, כל הצורכים לצרכי החפירה בבית אחת פטורים, ואם יש נוספים, נשמיטין וקורין, וחוזרים אלו ומתעסקים (יד) והאחרים נשמיטין וקורין (עין בירכה דעה סימן שסה): **ז** כסור לקרות (טו) קריאת שמע תוך ארבע אמות של מת (טז) או בבית (טז) הקברות, לואם קרא (יז) לא יצא:

באר היטב

קדם הקבורה אבל לא בחל ע"ש, וצ"ל דשם מורי בשאין לו מתעסקין. ועין עוד שם מ"ש בס"י שמו סי"ב ב: (ס) שמו"א. דשם פסק דאיתו רשאי להסחיר, וכן עקר, ס"ו ב"ח פרי"ח [וכן פתב בס' אלהיו רבה שראה בן חלכה למעשה מקנה כפאון וצ"ל, ונשם דעת הכ"י בן שאין רשאי להסחיר רק דאין ביד מוחין בידו ע"ש]: (י) ערב, חוב ס"ו ג"ל בין שיש עליו חיוב בעת ההיא יש לו לקרות ק"ש של ערבות בעוד יום אעפ"י שאין הקהל קורין ק"ש אלא בלילה מ"מ זה שיהיה פטור בלילה לא ובשל מקומו על מלכות שמים כל שייכל לקרות קדם לילה, דהא בכל יום אנו קורין ק"ש של ערבות אפילו בעוד היום גדול ע"כ יכול זה לספק ע"י לקרות באותו שבת קדם שיצא שבת עכ"ל, ובחשובות שבת יצאק ח"א ס"י ח חולק עליו וכתב והממין בב"י דהא חוב לקרוא ערב לא קאי רק אשאר מצות ולא אקיש, ואף אם נימא דקאי גם על ק"ש של תפלת ערבות ודאי לא יתפיל, דכיון שרודע להתפיל ערבות תפלת חל אי"כ חל הוא אצלו וכל עליו אגירות ואונן פטור להתפיל ע"כ. ועין ב"ח ובמ"א. מי שהתחיל להתפיל או לקרות שפע ונעשה אונן פתאום אי יגמר או יפסיק, פסק שבות יצאק ח"א ס"י ז דלא יפסיק אלא יגמר בין דהא דאונן לא יקרא את שמע או יתפיל הוא רק ודבין: (י) פטור, ואם אפשר לקום את שניהם חוב לקום את שניהם, חוספות והרא"ש ע"ת: (ס) קורא, ואין לחלוק בין אם מנה בספינה או במקום אחר משום דחשיבין לעקברים, ב"י ע"ת: (טז) הקברות, ע"ל ס"י מה סי"א א משי"ש, ועין מ"א ס"י זה סי"ד ד: (י) לא יצא, אפילו היה שוגג, כ"מ, והראב"ד

שערי תשובה

(והינו כשלא נספר להפסיד) אגירות קלא ע"ש, ועין בא"ר שער חצי שעה אחר הצות מחר בתפלה, ועין ב"י ס"י שמו דאם עבר הזמן אין להשלים התפלה, ובמח"ב בשם נרע אמת כותב שדעתו להלכה ולמעשה דכשחזר האכל מב"י אחר שליש היום לא יאמר אפילו תפלת י"ח רק ראוי שיקרא ק"ש לכד בלא ברכות לקבל עליו על מלכות שמים כ"ו, ועין בשו"ת דברי משה ח"ב ס"י יג שכתב להתפיל אחר שליש היום כמתפיל שלא כמתנה, וגם דעתו דה"ב ב' ברכות שלא עשני כ"ו וברכת הוודה משל על האדם כל היום, ולכן אחר ברכות בכל פת שיהיה, ח"ב לאמר, ח"ב חשי"ב בשמו: (י) ערב, עכ"ת. ועין ש"י סימן ת דמ"ש ואף אם נימא דקאי גם על קריאת שמע לאו על הב"י קאי רק על חשי"ב ע"ש, ועין ב"י דה"ה ס"י טו דאם סמוך לשבת ואין זמן לקרוא ח"ב בסנהא דע"ש, שהרי השעם ב"י שיתעסק וקא לא אפשר ע"ש, וכתב בשי"ר כה"ג יורד ס"י שמו שצ"ל שפול או מת בשבת וקא אונן לא נרע סאבל בחל כ"ו ח"ב אונן בשבת אם אין שם מי שיתפיל יכול האכל להתפיל ולהוציא הרבים י"ד חוקים, ואם יש שם אחר אינו יכול ע"ש, ואין נהנין דאכל בחל מתפיל אפילו בדאיכא אחר והינו כשפניה להתפיל על אביו ואמו, ולכן באונן בשבת לא יתפיל בדאיכא אחר, ועין לקמן ס"י קלג ע"ש קריית של קטן אונן בשבת ובמ"ש משבות יצאק בנעשה אונן פתאום, ועין בשי"ב בשם בעל מאש ח"ב וסכתם לרוד שיש שדעתם שלא לקום רק אותה ברכה אבל אין להתחיל ברכה אחרת, ובב"י כאן תאריך בזה וכתב בשי"ב שראה שגם הוא דעתו שצריך להפסיק אלא שלא תחליט, ובשי"ב כתב שהבטחה דעתו שצריך להפסיק ומשמע לה ג"כ שכן דעת המפליג מאש משום דאם יגמר איכא חשש ברכה לבטלה שב וא"ת

משנה ברורה

טוב אפילו של יום טוב שני (טו) הסכימו רב האחרונים דיקדש ויתפיל הכל ואין בו דין אונן, משעם שאין צריך לקבר בלילה, ומחר בכל חוץ מלמוד תורה, מפני שהוא משפחה⁽¹⁾, (טז) וכל זה לענין יום טוב, אבל לענין חל, בין בלילה בין ביום, אפילו אם יש איזה מניעה מן הנבאים שאין מתקבצין, אפילו הכי חל אגירות, מי שהתחיל להתפיל או לקרות שמע ונעשה אונן פתאום, קל יגמר או יפסיק, יש דעות בזה בין האחרונים⁽²⁾ (עין בתקנת אדם בכלל קול סעיף ה דרעתו בהשבות יצאק, ובשערי תשובה הביא הבהר אחרונים המצריכין לפסק): **ג** (יב) פטור, מקריאת שמע ותפלה וכל המצות, מפני שהוא עוסק במצוה, ששומרו מן העכברים, ואפילו בספינה חשיבין לעקברים [גמרא], ואינו רשאי או להחמיר על עצמו, ואפילו הוא יושב חוץ לארבע אמות [מגן גבורים], ועין מה שכתבנו לעיל בסימן לח: **ה** (יג) פטור, אפילו (י) בשעת נוחו מעט, שגם אז נקרא עדין עוסק במצוה, שעל ידי זה יתחזק כחו לחזור ולחפ"ר: **ו** (יד) והאחרים וכו', רוצה לומר: ונקמצא שיקרא בלם, ולא נחבשל שום דבר מעסק הקבר קלל אפילו רגע: **ז** (טו) קריאת שמע, והוא הדין לומר (י"ט) קריאת (י"ט) ושא"ר דברי קדושים⁽³⁾, והשעם משום "לעג לרש"⁽⁴⁾: **טז** או בבית הקברות, עין לעיל בסימן מה סעיף קטן א במשנה ברורה מה שכתבתי שם לענין לנכנס בתוכו בתפילין, והוא הדין לענין זה⁽⁵⁾: **יז** לא יצא, (כ) קנסוהו חכמים הואיל וצריך על דבריהם, אפילו היה שוגג, והראב"ד חולק וסבירא לה דאין צריך לחזור ולקרות, בין דהמקום ההוא היה ראוי לקרות בו, וכן משום "לעג לרש", יצא בדריבך, וידקא, לענין קריאת שמע הסכימו האחרונים לחש לדברי הרמב"ם לחזור ולקרות, אבל אם ברך או התפיל אינו חוזר; ולענין ברכות קריאת שמע מסתפק הפרי"קגרים, עין שם עצמו:

שער הציון

(י) תקנת אדם: (יג) תקנת אדם: (יד) מנהג אברהם סימן תקמח: (טו) דברי הסמים: (טז) תקנת אדם: (יז) ה"ר: (יח) יונה דעה שצ"ו בשי"ר: (יט) ברכות ג' עמוד ב בתוספות: (כ) קס"ח משנה:

ד בקלי שם וכו' וכו' שם
שם כ"ג ח שם
בתוספות והרא"ש שם
במקומו קטן ו שם
ז ברכות י"ח ח שם
ט שם י"ד ח שם
הרמב"ם דקטור תורת
אדם כ ברכות י"ח
סוטה ס"ג ח שם
בפרק ג טולדות
קריאת

הלכות קריאת שמע סימן עא

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק ו]

ורוצה להחמיר על עצמו, אין מוחין בידו⁽²⁰⁾ וכו', וכתב רש"י בתשובה סימן ע שצ"ל לא נהגו כפ"ה⁽²¹⁾.

(20) ומ"מ כיון שפטור מן המצוות, כתב לקמן (סי' קצט ס"ק ט) שאינו מצטרף לזימון. ולענין צירופו למנין, כתב לעיל (סי' נה ס"ק כד) לגבי אונן שנמצא בעיר אחרת ויש לו מי שיתעסק בצרכי המת, שאף על פי שפטור מתפילה, מ"מ כיון שרשאי להחמיר על עצמו, לכן מצטרף למנין. ובשעת ההלכה כיון שהאונן אומר קדיש, כתב הגשר החיים (ח"א פ"ח אות ב ס"ק ג) שגם מצטרף למנין לאמירת קדיש.

(21) ובדעת החזו"א (א"ח סי' טו ס"ק ד) כתב השו"ת הלכות (ס"ג) שדעתו לצרר שאם יש אחרים שיתעסקו בשבילו, חייב מן הדין בקריאת שמע ותפילה, ונשאר בצ"ע.

[משנב ס"ק ח]

ומת' לילך לבית הכנסת⁽²²⁾.

(22) וכן להצטרף למנין, כתב האורח נאמן (סי' נה ס"ק ט וסי' עא ס"ק ז) שבשבת יכול להצטרף למנין.

וכהן שהוא אונן ביום טוב האם יעלה לברכת כהנים, כתב לקמן (סי' קכח ס"ק קנח) שאם קראוהו לעלות יעלה, אך יש אומרים שאף אם קראוהו לא יעלה, וראה מה שכתבנו שם.

[משנב ס"ק ט]

או לעסק בשאר צרכי המ"מ⁽²³⁾.

(23) ואם צריך האונן לחשוב בשבת על סדרי הלוייה, כגון על מקום הקבורה, על פירסום המודעות וכדו', דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פס"ד הע' צא) שפטור הוא באותו הזמן מקיום מצוות אף באמצע היום. אמנם הוסיף, שאפשר שגם בשעה שחושב בענינים אלו, מ"מ רשאי הוא להפסיק לזמן קצר לקיים מצוה, כיון שעכשיו עדיין שבת, וסיים שם שצריך לעיין בדבר.

[משנב ס"ק י]

לא יבטל מקומו על מלכות שמים⁽²⁴⁾.

(24) מקור דבריו הוא מהט"ז (ס"ק ב), ומשמע שם מדבריו שצריך לקרוא את כל הקריאת שמע.

[משנב שם]

ובמזמור שבת יאכל בלא תפלה⁽²⁵⁾ ולא תפלה⁽²⁶⁾.

(25) ולענין עשיית מלאכה בלא הבדלה, כתב הגרש"ז אויערבך (שש"כ פס"ד סכ"ו והע' קל) שכיון שאונן פטור מהבדלה, לכן מותר הוא גם בעשיית מלאכה. ומ"מ כתב בשם האחרונים, שטוב שגם אונן יאמר קודם עשיית המלאכה 'ברוך המבדיל בין קודש לחול', אולם בלא שם ומלכות.

ואם שמע הבדלה מאחר וכיוון לצאת בה ידי חובה, כתב הברכי יוסף (י"ד סי' שמא ס"ק יט) בשם שו"ת בית דוד (י"ד סי' קסד) שיצא ידי חובה, והביא שהרא"ש וההגהות מיימניות כתבו במפורש שלא יצא, וסיים שמי"מ יש לקיים את דינו של הבית דוד ולא יחזור להבדיל.

ואם לא ידע שהוא אונן והבדיל, כתב הדעת תורה (י"ד סי' שמא ס"ב) שיצא ידי חובה.

(26) ובשוקבורה רק למחרת ומתפלל לאחריה שחרית, האם יבדיל בתפילה, כתב השערי תשובה לקמן (סי' רצד) שאינו מבדיל בה, וכן כתב הקצוש"ע (סי' קצו ס"י) וכן הורה הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפילה פ"ד סי"ד ובדבר הלכה אות כד). וביאר הטעם, שמכיון שהיה פטור מתפילת ערבית אינו צריך להבדיל

בתפילה שלאחריה. וכל זה דוקא כשלא התחייב בתפילת ערבית, אבל אם כבר התחייב בה [כשהמת נפטר אחרי צאת השבת] שאז ביום עליו להתפלל שחרית פעמיים (וכדלעיל ס"ק ד), מבואר בבית"ל לקמן (סי' רצד ס"א ד"ה אומרים) במסקנת דבריו, שאם לא הבדיל מאתמול יבדיל עכשיו בתפילה השניה שהיא תשלומין לערבית, אבל אם כבר הבדיל בלילה על הכוס, אין כדאי להזכיר עתה הבדלה בתפילה שלאחריה.

[משנב ס"ק יא]

ומת' בכל חוץ מלמוד תורה, מפני שהוא משמח⁽²⁷⁾ וכו', או יגמור או יפסיק, יש דעות בזה בין האחרונים⁽²⁸⁾.

(27) וכן כתב לקמן (סי' תקמח ס"ק כא) בשם המג"א, שמי שמת לו מת אסור לבלי יום טוב ראשון בתלמוד תורה. אמנם כתב (שם) בשם הדגול מרבבה והגבדי ישע לתמוה על זה, שכיון שלא חלו עליו דיני אונן, למה אינו רשאי בתלמוד תורה. ובשעה"צ שם (ס"ק טז) הביא, שהדגול מרבבה צידד לחלק בדיון זה לדעת המג"א, שבבילי יום טוב ראשון מותר בתלמוד תורה, ובבילי יום טוב שני אסור, וכתב על זה בשעה"צ שאפילו בליל יום טוב שני אינו ברור שאסור בתלמוד תורה.

(28) והחזו"א כתב (א"ח סי' טו ס"ק א) שצריך להפסיק, שהרי מצינו שאפילו העוסק בקרבן פסח חייב להפסיק לקבורת מת מצוה, וכל מת לגבי קרוביו נחשב למת מצוה, ונשאר שם בצ"ע. והוסיף הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה ס), שלדעת החזו"א אף שליח ציבור שנודע לו באמצע חזרת הש"ץ שנעשה אונן, עליו להפסיק.

וכל זה דוקא לאחר שנודע לו, אך לומר לו קודם התפילה שהוא אונן, כתב הפתחי תשובה (י"ד סי' שמא ס"ק ח) שאם יש מי שיתעסק בקבורה אין צריך לומר לו קודם התפילה, והגשר החיים (ח"א פ"ח אות ב ס"ק ו) כתב שאם אין הזמן דחוק להכנת צרכי המת, אין צריך לומר לו קודם התפילה.

[משנב ס"ק טו]

והוא הדין לומר קדיש⁽²⁹⁾ וישאר דברי קדש⁽³⁰⁾, והשעם משום "לעג לך"ש⁽³¹⁾.

(29) וכשאומרים קדיש לצורך המת או לכבודו, כתב הגשר החיים (ח"א פט"ז אות ו ס"ק ד) שהמנהג לאומרו אפילו בתוך ארבע אמות של מת, שכיון שזה לצורכו או לכבודו אין בזה משום 'לועג לרש'.

וכן להספיד את הנפטר בתוך ארבע אמותיו ולהזכיר בהספד פסוקים ומדרשים, כתב השו"ע (י"ד סי' שדמ סי"ז) שמותר, כיון שעושים כן לכבודו של המת, והוסיף החכמת אדם (כלל קנה סט"ו) שלכן מותר לומר תהלים בחדר שהמת בו כדי להצילו מרחחות רעות. מאידך, לדעת החזו"א (ארחות רבנו ח"ד עמ' פח) אין לומר תהלים בחדר שהמת בו, אלא יגידו בחדר אחר, וכן בספר הלכות הגרי"א ומנהגיו (לגרי"א שטרנבוך סי' כח) כתב, שהחזו"א הקפיד שלא יאמרו תהלים בארבע אמותיו של המת, וכן כתב הגר"ח קניבסקי (דולת ומשקה עמ' כט).

והנוסע ברכב שהמת בו בדרך המחייבת לומר תפילת הדרך, הורה הגר"ש אלישיב (בהוספה לאשי ישראל פ"ג הע' לב) שיכול לומר תפילת הדרך, כיון שהיא תפילה שהדרך תעבור בשלום, וזו תפילה גם עבור המת. מאידך, דעת הגר"ש דבליצקי (קונטרס תפלת הדרך ס"י) שלא יאמר, ומשום 'לועג לרש'.

(30) ולברך על ברכים ורעמים בבית הקברות, הורה הגר"ש קרליץ המשך במילואים עמוד 19

הלכות קריאת שמע סימן סה

המשך מעמוד קודם

ולאחז את הציציות בידיו כמו הציבור, כתב הא"א (בטשאטש, מהדורת ס"ב) שאינו צריך, כיון שאין צריך שיראה כאומר עם הציבור את כל קריאת שמע אלא רק את הפסוק הראשון, ובו אין צריך לאחז את הציציות.

(23) והאם צריך להניח ידיו על עיניו בפסוק הראשון כמו הציבור, כתבו בשו"ת הריב"ם שניטוח (סי' ו) והכף החיים (סי' ז) והגרי"ח קניבסקי (צוהר, כרך יב עמ' קסב-קסג) שיש להניח ידיו על עיניו יחד עם הציבור.

הלכות קריאת שמע סימן ע

המשך מעמוד 208

(50) ומי שהתחיל לאכול אף בחצי שעה קודם עלות השחר, כתב לקמן (סי' תרנב ס"ק ט) שכיון שפוסק משום תפילה, פוסק גם משום מצות נטילת לולב.

[משנ"ב ס"ק כז]

בתוך תפילתו שצ"ח שפסק צאת הפוסקים מפיסק מיד.

(51) וכן כתב בביה"ל לקמן (סי' פט ס"ה ד"ה צריך). אמנם, בשעה"צ לקמן (סי' רלה ס"ק כז) כתב שאף על פי שמדברי הפמ"ג נמשמע שצריך להפסיק מיד, דהיינו אף קודם שהגיע זמן קריאת שמע, מ"מ מדברי הראשונים נראה שלא כדבריו, אלא למרות שהתחיל באיסור, מ"מ אין חיוב להפסיק מיד, אלא רק כשיגיע זמן קריאת שמע.

[ביה"ל ד"ה ומה]

והרמב"ם ומה"ר נדאי ומה"ר קדוש ומה"ר שמש"ר (וכו'), ומה"ר צריך ציון בזה (וכו') (53).

(52) אמנם במשנ"ב לקמן (סי' פט ס"ק לו) כתב בשם הפמ"ג, שדין ובירוקי וסעודה אסורים סמוך לשחרית כמו סמוך למנחה. וסמוך לתפילת מנחה, כתב לקמן (סי' רלב ס"ק ז) שאסור כבר חצי שעה קודם הזמן.

(53) אמנם, במשנ"ב לקמן (סי' פט ס"ק יז) כתב בשם הא"ר שגם בחצי שעה שקודם עלות השחר אסור לעשות מלאכה, אלא אם כן יאמר תחילה את ברכות השחר, ושם (סי' לו) הביא את הדעות החולקות בזה, וסיים שעל כל פנים טוב שיאמר תחילה את ברכות השחר.

ועדיין לא התפלל ערבית, הורה הגרי"ח קרליץ (חוט שני יום טוב וחול המועד ח"א קובץ ענינים עמ' שכת) שלא יפסיק כדי לקרוא קריאת שמע ולהתפלל, אלא ימשיך לטפל בחולים, שנחשב כעוסק במצוה כיון שמתעסק בעצם המצוה, ואף שכל עבודתו היא כדי להשתכר. דעת הגר"ח איערבך (נשמת אברהם אורח סי' לח ס"ק ו) לענין רופא או אחות וכדו' שעוסקים בטיפול בחולה, שאם החולה זקוק עכשיו לטיפולם, פטורים הם מקריאת שמע ותפילה ואסור להם להפסיק את הטיפול, ויתכן שלא יצאו ידי חובה אם התפללו כיון שפטורים, אך כשאין הטיפול נחוץ ברגע זה ויכולים להפסיק בלא טירחה, יפסיקו כדי לקרוא קריאת שמע ולהתפלל, ויחזרו לטיפולם.

ולענין שלוחי מצוה הפטורים מסוכה, כתב בביה"ל לקמן (סי' תרמ ס"ז ד"ה שלוחי) בשם שו"ת כתב סופר (סי' קיט) שפטורים מסוכה דוקא כשהתעסקותם במצוה כולה לה' ואין להם בה הנאה לעצמם, אבל כשמקבלים שכר על זה ועיקר כוונתם להנאתם, אינם פטורים מהסוכה.

[משנ"ב ס"ק כב]

רצ"ח לומר, שמתקרא שמו אין השפעתו מן הדין (54).

(49) אבל אם מפסיק משום שרצה להחמיר על עצמו, כתב בביה"ל לקמן (סי' רלב ס"ב ד"ה ואם) שנקרא הדיוט, והביא שם שהגרי"א חולק על זה וסובר שלא נקרא הדיוט.

[משנ"ב ס"ק ג]

ולא מהני שום עצה כל זמן שלא התפלל (55).

הלכות קריאת שמע סימן עא

המשך מעמוד קה

והכף החיים (סי' י) הוסיף שגם מים אחרונים יטול.

(6) וכן אם נקבע מועד ההלוויה ליום המחרת, כתב הגר"ח איערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' צא ס"ק כה אות ט) שכשהולכים קרובי המת לישון, חייבים הם בקריאת שמע ובברכת 'המפיל', משום שבמקרה כזה אין ישיבים הטעמים שנאמרו בפטור אונן ממצות.

(7) ובמקום שנהגים שאין יוצאי חלציו של הנפטר הולכים אחרי מיתתו, או אבלים שמושום איזה סיבה אינם יוצאים ללוח, כתבו השו"ע חמד (מערבת אנינות אות כ ד"ה ועוד) והגשר החיים (שם אות א ס"ק ו) ואות ב ס"ק בא) שאנינותם מפסיקה מיד כשיוצאים המלווים ללויה והם אינם יוצאים עמהם.

(8) ואף שלענין אבילות מבואר בשו"ע (יד"ד סי' שעה ס"א) שרק כשגמרו להשליך את העפר מתחיל חיוב אבילות, כתב השערי תשובה (כאן ס"ק א) שמי"מ האנינות קלה יותר, ונפסקת מיד כשמתחילים להשליך את העפר. ובשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' קצו) ביאר שהשו"ע שכתב שרק כשגמרו להשליך את העפר מתחילה האבילות, כוונתו לענין חיובי

וכשנוסע בדרך המחייבת לומר תפילת הדרך, כתב הכל בו (הלכות אבילות עמ' 124, הובא בשש"כ פס"ד הע' עז) שנראה שיביר. מאידך, דעת הגר"ש דבליצקי (קונטרס תפילת הדרך סי') שפטור מתפילת הדרך.

[משנ"ב שם]

מכל מקום צריך לטל ידיו (56) וכו', שש"כ אינו מטל עליהם (וכו'), מתר להתפלל וחי"ב (וכו'), וישליכו העפר עליהם (וכו'), ויקרא עוד הפעם קריאת שמע (57).

(5) אמנם לענין חיובו בסוכה, הביא לקמן (סי' תרמ ס"ק לא) מחלוקת, שהפמ"ג הסתפק בזה והביכורי יעקב פטר, וכתב בשעה"צ שם (סי' ק מח) שהביכורי יעקב סובר שהוא הדין לענין נטילת ידים כשרצה לאכול פת. והטעם לחייב אונן בסוכה כתב בשעה"צ שם (סי' מז), שאפשר שאונן פטור ממצות רק בשב ואל תעשה, ובסוכה עובר בקום ועשה כשאוכל מחוץ לסוכה.

וכן ליטול ידיו בשחרית או לאחר עשיית צרכיו, כתבו הערוך השלחן (סי' שמוא סי') והגשר החיים (ח"א פ"ח אות ב ס"ק ז) שצריך ליטול.

מילואים

הלכות קריאת שמע סימן עא

המשך מעמוד קודם

(אשי ישראל בסוף הספר מזהיר ב"ב תשובה לו) שידלג על כל פסוקי דמורה ולא על קריאת שמע, ואף שעמוד אחר סוף זמן קריאת שמע וקוראה עכשיו רק כדי לעמוד בתפילה מתוך דברי תורה.

(15) אמנם הפסוקים והמשנה שאומרים אחרי ברכת התורה, כתב הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פי"ח סי"ב) שאפשר שאין לאומרים, שמכיון שהוא אחר חצות אינו חשוב כסדר התפילה, וכתב שם שיאמר פסוק אחר מן התורה, כדי להסמיך את הלימוד לברכה.

(16) וכן העוסק בערכי ציבור, כתב לקמן (סי' צג ס"ק ח) שאינו צריך להשלים את התפילה שהחסיר, כיון שהיה פטור מן הדין, ובשעה"צ שם (סי' ט) הוסיף שזה שלא בדברי ה"ט"ז (בסי' קח ס"ק א) שכתב שצריך להשלים את התפילה שהחסיר, אמנם לקמן (סי' קח ס"ק ב) כתב, שנכון שישלים את התפילה שהחסיר, אך יתפלל אותה בתורת נדבה ויחדש בה דבר, וראה מה שכתבנו בשעה"צ שם.

[משנ"ב ס"ק ה]

אי נמי דמיניי בכל גווי, שאקדחהו מפני פבורו של מתי⁽¹⁷⁾.

(17) ואם הוא בעיר אחרת ויש לו מי שיתעסק בערכי המות, לא ביאר כאן המשנ"ב מה דינו, אך לעיל (סי' נה ס"ק כד) לענין צירופו למנין, כתב שכיון שאם רצה האונן מותר לו לקרוא קריאת שמע ואין מוחין בידו, לכן גם יכול להצטרף למנין, וראה להלן הע' 20.

[ביה"ל ד"ה מ]

אבל מצות לא-תעשה ס'ק'י⁽¹⁸⁾ וכו', ח"ב לפרך בפרשת-הקוץ⁽¹⁹⁾.

(18) ולענין צדקה, שיש בה מצות עשה של "נתן תתן" ומצוות לא תעשה של "לא תאמץ" ו"לא תקפץ", הסתפק הגרש"ז אויערבך (ש"ת מנחת שלמה ח"א סי' צא אות כה ס"ק ד) אם אונן חייב בה, שאפשר שבמקום שאין מחויב במצות העשה אינו מחויב אף בלאו, וכשם שמצונו בשומר אבירה שפטור מצדקה. אמנם כשנתן צדקה לעילוי נשמת המת, כתב שם שמסתבר שמותר, וכמו שכתב במשנ"ב (סי' ז) לענין אמירת קדיש על מתו שזה כבודו.

(19) ובטעם הדבר שצריך לברך, ביאר הרע"א (בהגהות לשו"ע סי' קפו סי"ב) כיון שחייב ברכת המזון נמשך עליו מתחילת האכילה עד אחרי שיעור עיכול, אלא שבזמן שהוא אונן פטור מלברך, ולכן חיקף שהסתמימה אנוניותו צריך לברך. [אלא שהביא שם שהחכמת אדם הסתפק בזה, וסיים הרע"א שליזנא צ"ע]. ולענין קטן שאכל ביום האחרון של שנת הי"ג קודם הלילה, ובליילה שנעשה גדול עדיין לא התעכל המזון, האם חייב לברך ברכת המזון מן התורה, ראה מה שכתבנו במשנ"ב לקמן סי' קפו ס"ק ד.

אבילות כחליצת הנעל, אבל כאן מדובר לחייבו לקרוא קריאת שמע ולהתפלל, שיש להחמיר שמיד כשהתחילו לכסות כבר נתחייב בהם.

(9) והטעם שאומר קריאת שמע אף לאחר זמנה, כתב לעיל (סי' ס ס"ק ד) שהוא כדי לעמוד בתפילה מתוך דברי תורה. ומבואר בשו"ע שם (סי"ב) שדבר זה אינו חיוב, וראה מה שכתבנו שם.

[משנ"ב שם]

שהוא פבקר היה אז פטור⁽¹⁰⁾ וכו', בין דבאנס עבר הזמן⁽¹¹⁾ וכו', עין לעיל בסימן נב בתדושיי רבי עקיבא איגר⁽¹²⁾ וכו', בדין אחר לבוא לבית-הכנסת⁽¹³⁾, אבל לא ידלג מקריאת שמע⁽¹⁴⁾ וכו', אחר חצות אם נקבר יאמרם⁽¹⁵⁾ וכו', אותה תפלה בתפלה הסמוכה⁽¹⁶⁾.

(10) בביאור דעת המג"א, כתב בביה"ל לעיל (סי' נב ס"א ד"ה כל הברכות) בשם הדרך החיים, שאין ברכות אלו נהוגות אלא בתחילת היום, דהיינו עד ארבע שעות, ואחר כך אין לברכן כלל [וכן משמעות לשונו בספרו מנחת ישראל פי"ז סיח]. והביה"ל שם חלק עליו, וביאר שמשמע מדברי המג"א שאף הוא מודה שמי ששכח לברך ברכות אלו בתחילת היום יכול לברכן במשך כל היום, אלא שסובר שכיון שעיקר חיובן הוא בתחילת היום, לכן אונן שהיה פטור מחיוב זה בתחילת היום, שוב אינו יכול לקיימן בהמשך היום.

(11) ודחינו עד חצות, וכמו שמבואר בביה"ל שם סי' ד"ה קוראה בלא ברכותיה.

(12) לענין מי שדילג על 'ברוך שאמר' ופסוקי דמורה וישתבח' לצורך תפילה בציבור, ולאחר מכן בתפילת שמונה עשרה טעה בדבר שמחמתו צריך לחזור ולהתפלל, כתב שם שקדם שחזור להתפלל יאמר פסוקי דמורה עם הברכות, ומבואר בדבריו שאף לאחר קריאת שמע וברכותיה יכול לומר פסוקי דמורה, כיון שעיקר אמירתם תלויה בתפילת שמונה עשרה, וכל זמן שיכול להתפלל שמונה עשרה יכול לומר גם פסוקי דמורה (שיח הלכה ס"ק ג). וכן לענין חיוב נשים בפסוקי דמורה, כתב במשנ"ב לעיל (סי' ע ס"ק ב) שלפי מה שמבואר ברע"א הנ"ל שפסוקי דמורה נתקנו בעיקרם בגלל תפילת שמונה עשרה, אם כן כיון שחייבות הנשים בתפילת שמונה עשרה, חייבות הן גם לומר פסוקי דמורה.

(13) והתבאר שם (סי' ו) שאף אם עלול להפסיד תפילה בציבור, מ"מ לא ידלג על 'ברוך שאמר', 'אשרי' וישתבח'.

(14) ובטעם הדבר ראה לעיל הע' 9.

וכן אם משער שאם ידלג או על כל פסוקי דמורה או על קריאת שמע, יספיק להתפלל שמונה עשרה בתוך ארבע שעות, כתב הגר"ח קניבסקי

הלכות קריאת שמע סימן עא

המשך מעמוד 210

קטן, שמו נשמת אדם גדול הוא. ולענין קבר של אשה, כתב (סי' כג שם) שמותר ללבוש ציצית תוך ארבע אמות, מפני שאף בחייה היתה פטורה ממצוה זו, וראה במה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק טז]

והוא הדין לענין זה⁽³²⁾.

(32) אמנם, לומר תחינות ובקשות ליד קברי צדיקים, משמע ברמ"א לקמן (סי' תקפא סי"ד) שמותר.

ולענין תפילת שחרית וכדי בקברי צדיקים, כתב הגשר החיים (ח"א פכ"ט ס"ק יא) שהגר"ש סלנט היה מתפלל בקבר רחל רק בפרוודור משום 'לועג לרש', אמנם כתב שראינו הרבה גדולים שהתפללו ליד הקבר, ובש"ת מנחת אלעזר (ח"א סי' ג) כתב שכיון שרחל היתה קודם מותן תורה, אין

(חוט שני שבת ח"ג קובץ ענינים עמ' רכו) שאין לו לברך משום 'לועג לרש', ואף שהיא ברכה עוברת.

ולהרהר בדברי תורה בתוך ארבע אמותיו של המת, כתב הגר"ח קניבסקי (דולה ומשקה שם) שמותר.

וכל דברים אלו שהם מטעם 'לועג לרש', כתב לעיל (סי' מה ס"ק ב) שיש סוברים שלענין זה כולא ביתא כארבע אמות ויש חולקין. והחז"א (א"ח סי' טו ס"ק ב) פסק שלא אומרים כולא ביתא כארבע אמות. אמנם לענין איסור אכילה לפני המת המבואר בשו"ע (יו"ד סי' שמא ס"א) שהוא גם מטעם 'לועג לרש', כתב החז"א (שם ס"ק ו) שאסור בחדר שהמת בו אפילו מחוץ לארבע אמותיו.

(31) ולענין 'לועג לרש' בלבישת ציצית או תפילין, כתב לעיל (סי' כג ס"ק ה וסי' מה ס"ק ב) שיש להחמיר אפילו בארבע אמות של קבר של